

Datum: 04-10-2003

Pagina: 038

Rubriek:

Auteur: OOMEN, M.

Scholen lossen lerarentekort op hun eigen manier op

Mijn papa wordt meester

Door Mar Oomen, foto's Hans van den Bogaard

Een briefje mee uit school voor de ouders: of ze zelf voor de klas willen staan. Sommige gemeenten gaan heel ver in het werven van nieuwe onderwijzers. Maar het lijkt een succes. En de scholen zien liever ouderleerkrachten dan pabo-kneuzen of zij-instromers die eigenlijk niets met kinderen hebben.

'In de krant staat dat 7,3 miljoen auto's een file van drieduizend kilometer kunnen vormen,' zegt rekenjuf Annette Markusse – tener, kort haar, T-shirt, lange rok – tegen de klas vol dertigers en begin veertigers. 'Kan dat? Klopt dat bericht? Jullie moeten je toekomstige leerlingen ook kritisch leren lezen.'

Bij Karin van Vuuren (37) verschijnt paniek in de ogen. De som met die blikjes kattenvoer ging nog, maar deze valt niet mee. 'Rekenen wordt mijn struikelblok,' had de vrouw met donkere krullen voor de les ook al gezegd. 'Ik denk dat ik komend jaar elke dag moet oefenen, met keersommen maken, procenten, producten.'

Het rijtje 'moekes' in de klas heeft de som binnen enkele minuten opgelost. De moeders hebben zin in hun nieuwe carrière, dat zie je zo. 'Natuurlijk klopt dat niet,' roept een gezette vrouw met paardenstaart, gekleed in legging en strak glimmend T-shirt. 'Dan zijn die auto's nog geen meter lang!'

Janko Cerjak (39) mag bij het bord komen uitleggen hoe hij tot zijn antwoord is gekomen. Hij maakt een staartdeling: zeven komma drie gedeeld door drie. 'Deel je door drie, moet je niet door dertig delen?' roept iemand uit de klas. Janko twijfelt. 'Hoe deed ik dat ook al weer?'

'Sommen kunnen op veel verschillende manieren worden opgelost,' zegt de juf terwijl ze nog iemand voor het bord laat komen. 'Elk kind rekent op zijn eigen manier. En dat mag tegenwoordig: adaptief onderwijs heet dat.'

Het is zaterdagmiddag een uur. Janko Cerjak en Karin van Vuuren uit Purmerend hebben al een paar uur college en werkgroep achter de rug. Ze zitten in een van de twee zogenaamde 'ouderklassen' van de Interconfessionele pabo (Ipabo) in Amsterdam-West. Dat betekent dat ze binnen vier jaar in deeltijd worden opgeleid tot leerkracht in het basisonderwijs. Niets bijzonders, ware het niet dat zij als ouder van jonge kinderen nadrukkelijk zijn gevraagd onderwijzer te worden. Het tekort aan leerkrachten op de scholen van hun kinderen dreigt heel nijpend te worden – en over drie, vier jaar wellicht een groot probleem, want dan gaan de eerste babyboomers met pensioen.

Afgelopen winter en voorjaar kregen in totaal zo'n achttienduizend kinderen van basisscholen in en om Purmerend, de Zaanstreek en De Peel een brief mee naar huis. 'Mam! Pap! de school vraagt of jullie juf willen worden, of meester. Hier, lees maar,' moet het in menig huisgezin hebben geklonken. De brieven waren meegegeven door de schoolbesturen CPOW (zeventien scholen in en om Purmerend), Agora (vierentwintig scholen in de Zaanstreek) en Prodas (negenentwintig scholen in De Peel). Die hadden (net

als waarschijnlijk alle schoolbesturen in Nederland) hun personeelsbestand in tabellen en grafiekjes gestopt en het aldus heel aanschouwelijk gemaakt dat over een jaar of drie, vier de grote uittocht zal beginnen, de uittocht van vijftig- en vijfenvijftigplussers. 'Vanaf dan zullen ieder jaar 25 tot 30 fulltimeleerkrachten met pensioen gaan, of met de vut, als die dan nog bestaat, en dat zo'n tien jaar achter elkaar,' zegt Hans Tromp, algemeen directeur van de stichting Prodas (29 scholen, 7000 leerlingen, 600 personeelskrachten).

Onafhankelijk van elkaar besloten de drie schoolbesturen het heft in eigen hand te nemen en niet langer te wachten op de 'jonkies' van de pabo's, of op nieuwe, niet-werkende oplossingen van het ministerie van Onderwijs. In de zogenoemde zij-instromers die het onderwijzersambacht nog helemaal moeten leren, hadden ze sowieso niet veel vertrouwen en dat is nog zacht uitgedrukt. 'Ik heb pas nog twee zij-instromers uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek,' zegt Tromp, met veel gevoel voor drama. 'Ik was benieuwd wat voor types dat nu eigenlijk waren: losers, of goede werkkrachten die het ellebogenwerk in het bedrijfsleven zat zijn. Een van hen bleek, overigens pas na flink doorvragen, werkloos te zijn en de ander had altijd in de auto-industrie gewerkt, zonder hem was er – moest ik goed begrijpen – geen Volvo de straat op gekomen. Aan het eind van het gesprek vroeg ik hem: "En kinderen, meneer, houdt u ook van kinderen?" De man wist minuten lang geen stom woord uit te brengen.'

Als er al geschikte kandidaten tussen zitten, dan nog, zegt iedereen, kunnen er per school maar een of twee aangenomen worden. De zittende onderwijzers ontbreekt het aan tijd en energie om ook nog eens zij-instromers bij te spijkeren en klaar te stomen.

En als de pabo's ooit weer genoeg leerkrachten leveren, klaagt menig ervaren onderwijzer, is het nog maar de vraag of die zonder gebreken zijn. Overigens is dit jaar, voor het eerst sinds tijden, het aantal eerstejaars met vijftien procent toegenomen.

De Zaanse schoolbestuurder Koos Breur moet tot zijn spijt erkennen dat de kwaliteit van veel verse pabo-jongens en -meisjes te wensen overlaat. Het niveau is te laag – de d en de t zijn voor velen een enorm probleem – of de pabo was een negatieve keuze. In ieder geval: vrijwel alle jonge onderwijzers die Breur aanneemt, moeten eerst nog een aantal jaren aan het handje worden genomen voordat ze helemaal zelfstandig kunnen meedraaien in het systeem van zijn scholen.

Dat wil Breur niet meer. Hij wil het liefst onderwijzers die na vier jaar studie niet alleen meteen voor de klas kunnen, maar die ook raad weten met alles wat er op en rond de school gebeurt. Daarom dacht hij: ik ga die toekomstige leraar zelf werven en zelf vormen. Wellicht dat er tussen die duizenden ouders van onze kinderen een paar geboren onderwijzers zitten. Dat zou toch prachtig zijn: die wonen in de buurt en hebben hun leven doorgaans al aardig op orde.

Kortom, een nieuwe kweekvijver dient zich aan: de papameester en de mamajuf. Ouders die dikwijls op ouderavonden vriendelijk doch dringend is verzocht hun kroost niet te leren schrijven, want dat moet de juf 'allemaal weer afleren', mogen nu de reddende engel worden in een onderwijs dat bol staat van tekorten aan mensen en centen.

'Toch is het godgeklaagd dat ze nu ook al vaders en moeders van kantoor moeten plukken om leerkracht te worden. Ik snap niet waarom niemand leraar wil worden. Goed onderwijs is zo ontzettend belangrijk,' zegt Janko Cerjak in zijn gloednieuwe woning aan de rand van Purmerend. 'We zijn uit Amsterdam-Oost hierheen verhuisd, omdat we daar geen geschikte school voor onze zoon konden vinden. De scholen in de buurt waren of helemaal zwart, of ze zaten vol.'

Een paar jaar geleden had Cerjak al eens een kennis uit het onderwijs gebeld met de vraag waar de meeste tekorten zijn. Hij is toen in deeltijd de lerarenopleiding Duits gaan doen, maar de lestijden wisselden steeds waardoor zijn studie niet meer te combineren was met zijn werk (belichter bij het Muziektheater). Nu, met het Purmerendse schoolbestuur moet

het lukken, denkt Cerjak, die ook nog een tijd overblijfvader was van groep acht omdat geen overblijfmoeder 'die moeilijke leeftijd' aankon.

De omstandigheden zijn volgens Cerjak ideaal: alles is geregeld. 'Het is bijna alsof je al bij hen in dienst bent.' Een stageplaats, tegemoetkoming in de studiekosten en de zekerheid van een baan, althans als je het eerste jaar succesvol hebt afgerond.

Het recept is eenvoudig en lijkt te werken: vorig jaar zijn in De Peel twintig ouders begonnen met de deeltijdopleiding van pabo de Kempel in Helmond, dit jaar hebben zich daar vijftien ouders gemeld, uit Purmerend gaan er dit jaar tweeëntwintig naar de Ipabo in Amsterdam-West en in Zaandam beginnen er vierentwintig. 'En dan zijn ze ook nog zo enthousiast,' zegt de Purmerendse schoolbestuurder Chris de Mey. 'Sommigen zeiden zelfs: we doen het ook zonder die tegemoetkoming in de studiekosten.' Vooralsnog is het slechts een handjevol dat de stap van keukentafel naar lessenaar maakt. Maar gaan de vaders en moeders voor de klas het verschil maken? En aan wie vertrouwen we straks onze schoolgaande spruiten toe?

Als een razende Roeland deelt muziekdocent Willem Heldens kopieën uit met de tekst en noten van drie liederen. 'Ga maar staan,' zegt hij tegen de klas vol Brabantse dames en die ene heer terwijl hij zelf achter de piano gaat zitten: 'De orgelman, de orgelman, die loopt er door de straat. Hij draait er aan het wieletje, de poppen slaan de maat.' 'Waar hoor je aan dat het een orgel is?' 'Het ritme, de korte noten, de driekwarts maat.' 'Heel goed. Wat zie je allemaal op een orgel? Inderdaad: poppetjes met stokjes, mannetjes met trommels, danseresjes met tamboerijnen.'

'Hier,' zegt Heldens, 'jullie nemen de stokjes, jullie daar de trommels en jullie de tamboerijnen. Jullie vier op de achterste rij, jullie ervoor en jij opzij en jij aan die kant. Heel goed.' Binnen enkele minuten staat er een levend orgel in het lokaal. Met zijn allen zingen en spelen de aankomende juffen en meester het orgellied nog een aantal keer – als geoefende ouders die al heel wat Kabouter Plop-dansen en K3-pasjes in hun benen hebben. 'Wij doen het allemaal netjes,' zegt Emmy van Loon (39) als iedereen weer op zijn plaats zit. 'Maar hoe voorkom je dat het in de klas straks een janboel wordt?'

Want thuis, weten de ouders, springt het kroost op de eettafel als ze dansen op bijvoorbeeld Karen, Kristel en Kathleen, de drie meiden van K3. 'Ja, dat is nou klassenmanagement,' zegt de docent, 'de regels die je hebt vastgesteld in je klas, je pedagogische houding.'

Emmy van Loon uit het Brabantse Liessel is inmiddels tweedejaars op pabo de Kempel in Helmond. Al haar drie kinderen kregen in februari 2002 een brief mee van het schoolbestuur Prodas, of zij (of haar man) geen leerkracht wilde worden. Voor Van Loon kwam de brief precies op het juiste moment. Na de geboorte van haar eerste kind was ze gestopt met haar baan als artsbezoeker, ze verkocht nog een tijdje tupper ware, maar toen was het tijd om weer echt aan de slag te gaan.

Van Loon kon natuurlijk altijd weer terug naar de gezondheidszorg, maar als ze zich toch bij moest scholen, waarom dat niet in de richting waar altijd haar hart had gelegen: het onderwijs? Net als opvallend veel andere aankomende ouderonderwijzers had Van Loon eigenlijk altijd al juf willen worden. Maar het werd een late roeping. 'Meid, als je in het onderwijs gaat, ben je gek,' zeiden haar vrienden in de jaren tachtig, en op de pabo waar ze een maand bivakkeerde, vroegen haar klasgenoten zich af of ze ooit betaald voor de klas zouden staan. Alle zin werd Van Loon ontnomen door de grootschalige bezuinigingen in het onderwijs.

En zoals Van Loon verging het velen. Ze werden bankemployee, secretaresse, receptioniste, administratief medewerker, deden iets in de jeugdhulpverlening of de gezondheidszorg, maar de baan van hun leven werd het nooit. Door de wervingsactie onder ouders wordt een aantal van deze 'leerkrachten uit roeping' weer voor het onderwijs

teruggewonnen.

De meesten die zich hebben aangemeld, zijn tussen de vijfendertig en vijfenvestig jaar. 'Dan heb je die leeftijdsgroep weer terug in je school, maar nog niet de nodige onderwijservaring,' zegt Dorien Laverman (43) die op de school van haar kinderen voorzitter van de medezeggenschapsraad is. Zij heeft zich aangemeld voor de ouderklas in Zaandam omdat ze niet langer bestuurlijk langs de kant wilde staan. 'Ik dacht: als ik dan na vijf jaar thuis te zijn geweest voor de kinderen, van de bank af kom om iets te gaan doen, moet dat wel iets nuttigs zijn.'

Het is woensdagavond, acht uur. In een ruim lokaal achterin het bestuursgebouw van de Zaanse stichting Agora oefenen zeventien vrouwen en zeven mannen in het mengen van kleuren: van geel naar blauw, van rood naar blauw. Van geel naar blauw over grijs. 'Bewaar de probeersels,' zegt de docent, 'dan kun je tijdens je stage de kinderen laten zien hoe je zoekt naar een kleur.'

Voor alle aankomende ouderleerkrachten wordt goed gezorgd, maar die uit Zaandam worden echt in de watten gelegd: ze krijgen les 'op lokatie'. Docenten van de Ipabo uit Amsterdam-West komen speciaal voor hen naar Zaandam. Schoolbestuurder Breur: 'De toneelvereniging oefende hier op woensdagavond, die hebben we eruit gezet.' 'Het is toch ook veel efficiënter,' zegt docent beeldende vorming Jos van Onna, 'nu hoeft maar een persoon te reizen. Bovendien: het heeft wel wat: zo'n klas apart. De ouders lijken zich uitverkoren te voelen.'

'De school waar mijn kinderen op zitten,' zegt Dorien Laverman, terwijl ze haar spulletjes netjes in een map opbergt, 'is een typische binnenstadschool in Zaandam met alle problemen van dien: bijna de helft van de leerlingen is gekleurd en veel docenten trekken weg. Als voorzitter van de medezeggenschapsraad heb ik gezien hoe moeilijk het is om geschikte leerkrachten te vinden. Vorig jaar nog moest een klas opgedeeld worden, domweg omdat er niemand was.'

Afgelopen voorjaar heeft Laverman haar aanmeldingsbrief voor de opleiding met de ogen dicht op de bus gedaan. Ze moet maar kijken wat ervan komt, zegt ze. Ze heeft door haar werkzaamheden op school wel gezien wat het allemaal zo'n beetje inhoudt: juf zijn. 'Maar het is een vak dat je in je vingers moet krijgen.'

Zoals Laverman zijn de meeste aankomende ouderleerkrachten: ze staan op een breekpunt in hun leven: het is tijd voor een andere carrière, tijd voor 'iets zinnigs', 'iets met meerwaarde', of tijd om überhaupt weer aan het werk te gaan. Tegelijkertijd zijn ze als ouder zeer bezorgd over de kwaliteit van het onderwijs. Misschien net iets te vaak komen hun kinderen thuis met huiswerk, spellingsoefeningen of leesopgaven omdat ze onder het gewenste Avi-niveau zitten (de leesmethode die op scholen bijna net zo 'heilig' is als de Cito-toets). Bovendien weten ze hoe belangrijk een leuke juf of meester is.

Voormalig secretaresse, nu onderwijzeres in spe Karin van Vuuren uit Purmerend heeft een 'superslim zoontje dat vervroegd naar groep drie is gegaan'. Twee jaar lang heeft hij les gehad van een juf die helemaal gek op hem was en hij op haar. Zo'n juf, die het vak met hart en ziel uitoefent, zou ze ieder kind wel gunnen, zelf hoopt ze ook ooit zo te worden. 'Toen zij wegging naar een andere school moest ik bijna huilen,' zegt Van Vuuren. 'Zij had zo'n goede invloed op hem. Nu heeft hij een heel strenge juf, en dat merk je meteen. Hij heeft het nu minder naar zijn zin.'

Voor veel ouders is de opleiding 'een groot feest', zoals Janko Cerjak het zegt, juist omdat ze ouder zijn. Ze maken muziek, schilderen en horen alles over de nieuwste reken-, lees- en schrijfmethoden. 'Zaterdag kregen we te horen welke kinderboeken we moeten lezen,' zegt Cerjak lachend. 'Allemaal boeken die ik met mijn zoon ook zou lezen. Alleen dat schrijven, daar heb ik moeite mee, ik heb al zo lang niet meer geschreven, ik krijg er helemaal kramp van in mijn handen. Die schrijfletter r met dat golfje bovenaan, of die ronde

schrijfletter a – knap lastig, hoor.'

Staan er over een jaar of tien alleen nog maar vaders en moeders voor de klas? Daar zeggen ze niet meteen 'nee' op, de schoolbesturen en docenten. De ouderonderwijzer is gedisciplineerd, serieus en ijverig, maakt zijn opleiding vaker af dan zijn gemiddelde jonge collega, en heeft volop ervaring met de even vrolijke als wispelturige kinderziel. 'De meeste leerkrachten die nu van de pabo afkomen,' zegt Maarten Denters, collegevoorzitter van het Ipabo-bestuur in Amsterdam, 'zijn erg jong, terwijl de problemen waarmee ze te maken krijgen steeds ingewikkelder worden: gebroken gezinnen, veeleisende ouders, moeilijke kinderen.

Het grote voordeel van de ouderonderwijzers is dat ze meer levenservaring hebben, en, laten we maar zeggen, geoefend zijn in het sociale verdriet van onze tijd, dat op school veel meer voelbaar is dan elders.' Of dat de papameesters en mamajuffen meteen tot ideale onderwijzers maakt, durft Denters niet te beweren. Wel kan hij zich voorstellen dat er een grotere kans is dan normaal dat er een Theo Thijssen of Jan Ligthart tussen zit.

Boven: Karin van Vuuren (l) en Janko Cerjak (m) in de bibliotheek van de pabo in Amsterdam-West
Onder: Muziekles op de pabo in Helmond
Pabo Helmond, schrijf oefeningen
Pauze in Amsterdam-West
Onder: pabo Zaandam, beeldende vorming
Vingeroefeningen voor schrijfles in Helmond
HANS VAN DEN BOGAARD

Copyright © 2003 Weekbladpers Tijdschriften (Onbekend)